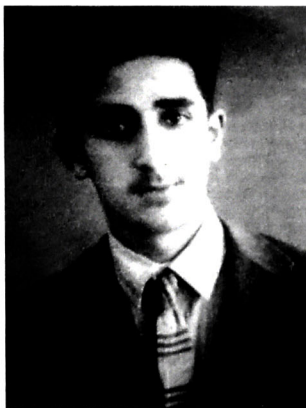

HÜSEYN CAVID ÖMRÜNÜN YARIMÇIĞ ƏSƏRLƏRİNDƏN BİRİ...

Ərtoğrul Cavid -100

Bu il dahi Hüseyn Cavidin yadığı - bəstəkar, şair, dramaturq, rəssam, tənqidçi, folklorçu Ərtoğrul Cavidin 100 yaşı tamam olur. Ərtoğrul Cavid oğlu Rasizadə 22 oktyabr 1919-cu ildə Bakı şəhərində dünyaya gəlmişdir. Ərtoğrulun uşaqlıq və yeniyetmə illəri sənətkarlar əhatəsində keçmiş, onun mənəviyyəti, demək olar ki, poeziya, musiqi ilə yüzlənmişdir. Hüseyn Cavid, onun həmkirləri, dostları Üzeyir bəy Hacıbəyli, Müslüm Məqomayev, Abbas Mirzə Şərifzadə, Hənəfi Terequlov, Panah Qasımov və digər sənət adamları bu ocağın, poeziya, musiqi məclislərinin daimi qonaqları idi. Belə bir yaradıcı mühitdə böyüyürdü gələcəyinə böyük ümidlər bəslənən Ərtoğrul. Üzeyir bəyin məsləhəti, nəzarəti ilə musiqi aləminə baş vuran Ərtoğrul ilk baxışda işıqlı, sənət yolu gözləyirdi... Lakin bir çox ailələrin, eləcə də Hüseyn Cavid ailəsinin ahəngini pozan repressiya illəri Ərtoğrulun xəyallarının, arzularının üstündən xətt çəkdi.

Hər dəfə Hüseyn Cavidin ailəsinin başına gələn fəlakətlər yadımıza düşdükcə, istər-istəməz əhvalımız pozulur, dərin düşüncələrə qərq olur. İnsanın insana qarşı, insanlığa sığmayan "oyunları" bizi təəccübləndirir.

Tofiq BAKIXANOV, Nazim Paşa QULİYEV

Gənc yaşlarından həyatın amansız zərbələrinə məruz qalan Ərtoğrulun nakam həyatı, keçirdiyi mənəvi sarsıntılar başqaları kimi bizi də düşündürür, həyəcanlandırır. Taleyin qəddar zərbələrinə baxmayaraq, Ərtoğrulun son günlərindəki yazı-yaratması, mübarizə aparması, sınınmaması onu daha da ucaldır, qəlbimizdə ideal bir insan kimi yaşadır.

Yaşadığı qısa - 24 il ərzində yaratdığı əsərlərə, gördüyü işlərə nəzər saldıqda fikirləşsən ki, az bir müddət ərzində bu qədər əsərlər yaradan insan tam bir ömür yaşasaydı, gör musiqi xəzinədə dəyərli əsərlərlə nə qədər zənginləşərdi.

Nota köçürdüyü 200-dən çox el havaları, mahnı, yazıya aldığı çoxsaylı dastan və nağıllar, fortepiano üçün "9 variasiya", "Sonatina", prelüdlər, miniatürler, pyeslər, musiqi lövhələri, skripka və fortepiano üçün "Poema", "Cəbhədən məktub" simfonik balladası, nəfəsli orkestr üçün marşlar, klassiklərimizin sözlərinə mahnı və romanslar, instrumental və kamera əsərləri, tamamlanmamış "Şeyx Sənan", "Məhsəti" operaları istedadlı bəstəkar Ərtoğrul Cavidin kiçik yaradıcı ömrünün həm məzmun, həm də forma baxımından böyük dəyərli əsərləridir.

Poeziya sahəsində yazdığı 50-dək şeirlərə, dram əsərlərinə, ustalıqla çəkdiyi rəsm əsərlərinə gəlincə, Uca Tanrının Ərtoğrul Cavidə bəxş etdiyi fitri istedad, zəhmətsevər, məqsədyönlü, mübariz həyat tərzinə heyran qalmaya bilmərsən.

Repressiya illərinin mənəvi sarsıntılarına yaşayan, "xalq düşməni" damğası vurulmuş ailə üzvlərinin didərgin, çaresiz həyatları belə Böyük Vətən savaşının qurbanı Ərtoğrulun son günlərindəki mübarizədə, yaradıcılıqdan çəkəndirməyə gücü yetmədi. Kim olsaydı, həyatın bu zərbələrinə dözməzdi, sınırdı, yaradıcılıqdan əl çəkərdi. Hələ üstəlik, dost, tanış, yaxın bildikləri bəzi insanların etibarsızlığı ruhdan salmadı gənc Ərtoğrul. Sənətinə, milli musiqiyə, xalqına olan böyük sevgi taleyin ədalətsiz oyunlarına qalib gəldi. Ərtoğrul ən ağır vəziyyətdə, şəraitdə belə yazdı, yaradı.

1936-1940-cı illərdə Azərbaycan Dövlət Pedaqoji İnstitutunun dil-ədəbiyyat fakültəsində təhsil aldı. İnstitutu fərqlənmə diplomu ilə bitirdi. Elə həmin il Üzeyir bəyin xeyir-duası ilə Azərbaycan Dövlət Konservatoriyasının bəstəkarlıq fakültəsinə daxil oldu və bəstəkarlığın, xalq musiqisinin sirlərini dəhi Üzeyir bəy Hacıbəyliyən, görkəmli pedaqoq Boris Zeydmandan öyrəndi. Konservatoriyanın nəzdində musiqi məktəbində dərs dedi, musiqi elmi tədqiqat

kabinetində çalışdı, tərcümələr edib ailəsinə kömək etdi.

Böyük Vətən müharibəsi bir çox gənclərimiz kimi, Ərtoğrulun da arzularını, xəyallarını darmadağın etdi. 1942-ci ildə "xalq düşməni"nin oğlu Ərtoğrul Gürcüstandakı fəhlə batalyonunda ağır, dözülməz işlərə cəlb olunur. Fəhlə batalyonunda ağır işlər onsuz da fiziki cəhətdən zəifləyən Ərtoğrulun xəstələnməsinə səbəb olur, xəstəxanaya düşür. Xəstəliyini ən ağır zamanında belə, yazdıqlarını nəzərdən keçirir, ruhdan düşmür, arzuyla yaşayır. Daha doğrusu, ailəsinə yaşatmaq üçün, onlara arxa durmaq üçün həyat uğrunda mübarizə aparır. Lakin həyatın gözlənilməz, qəddar zərbələri, amansız, çarəsiz xəstəlik bu arzuların gerçəkləşməsinə mane olur. 1943-cü ildə Ərtoğrul Cavid ata-baba yurdu Naxçıvana gəlir, qədim Naxçıvan, qohumları Cavid əfəndinin yaşadığını ağışına alır. Onu əzizləyib, yaşaması üçün qulluğunda dururlar. Sanki torpaq da işqanlıqla yanaşır bu hörmətə, sevgiyə. O da qəlbini açib Ərtoğrul qoynuna alır.

"Sevgiyə, məhəbbətə,
Qısqandı səni torpaq
"Sənə göz dəyməsin" deyə

Sinəsində - qəlbində gizlətdi səni torpaq". (N.P.)
1943-cü il noyabrın 14-də Cavid əfəndinin dünyaya gəldiyi -diyarda - Naxçıvan şəhərində dünyasını dəyişir Ərtoğrul Cavid oğlu Rasizadə.

Yaşadığı qısa ömrü ərzində yaratdığı musiqi əsərləri bu gün konsert salonlarında səslənir, musiqi məktəblərində tədris olunur. Yazıb yaratdığı, topladığı

gələcək nəsillər üçün qoruyub saxladığı sənət inciləri öz tədqiqatını, təbliğatını gözləyir.

Bu baxımdan Hüseyn Cavidin ev muzeyinin rəhbəri Gülbəniz xanım Babaxanlına təşəbbüsü və tərtibatı ilə nəşr olunmuş 13 cildlik "Azərbaycan Qeyri-Maddi Mədəniyyət Abidələri və Ərtoğrul Cavid" toplusunun 11-ci cildi haqqında qısa məlumat vermək yerinə düşərdi.

"Balaban məktəbi" adlı tədris vəsaitini əhatə edən cilddə Azərbaycanımızın milli musiqi aleti olan balaban üçün yazılan bu dərslik, xalq musiqimizin bilicisi, musiqişünas Saleh Əbdüləlimov tərəfindən ərsəyə gətirilən ilk dərslikdir. "Balaban məktəbi" dərsliyinin 1937-ci ildə Üzeyir bəyin xeyir-duasını aldığına baxmayaraq, nəşi mümkün olmamışdır. Sonralar bu alet üçün dərslik Azərbaycanada yaşayan erməni tərəfindən tərtib olunaraq çap edilmiş və musiqi məktəblərimizdə tədris olunmuşdur.

Göründüyü kimi, doğma Qarabağımızın bu gün işğal altında olması, məhz ermənilərin hələ illər öncə mədəniyyətimizin, incəsənətimizin işğalı ilə başlamışdır, - desək, yanılmarq.

Ərtoğrul Cavid Saleh Əbdüləlimovun "Balaban məktəbi" dərsliyinin orijinalını, eləcə də dərsliyin müzakirəsi zamanı qeyd edilən iclas protokollarını mühafizə edərək onları rus dilindən Azərbaycan dilinə tərcümə etmiş, öz arxivində qoruyub saxlamışdır. Yalnız qeyd etdiyimiz bu fakt Ərtoğrul Cavid xalq musiqimizin, musiqi alətlərimizin qoruyucusu, təbliğatçısı kimi dəyərləndirməyə əsas verir.

Ümidvarıq ki, Ərtoğrul Cavid yaradıcılığı bundan sonra da tədqiqatçı və alimlərimizin, musiqi ifaçılarımızın diqqətindən kənarda qalmayacaqdır.

Dünya şöhrətli görkəmli siyasi xadim Heydər Əliyevin boya-başa çatdığı Naxçıvan torpağında möhtəşəm sənət əsəri - Hüseyn Cavid məqbərəsi ucalıb. Cavidin bir-birindən uzaq düşmüş ailə üzvləri bu məqbərədə yenidən birləşiblər, ayrılığa son qoyulub. Hüseyn Cavid ruhu yenə evvəlki tək öz ocağının başına dolanır, əzizlərini qoruyur - vəfalı ömür-gün yoldaşı Müşğınaz xanımı, sevimli Turanını, bir də ki, Cavid ömrünün xatamanı əsəri - Ərtoğrul.

Naxçıvan Muxtar Respublikasının rəhbərliyinin təşəbbüsü ilə Naxçıvan Şəhər İncəsənət Məktəbinə Ərtoğrul Cavidin adı verilmişdir. Ərtoğrul Cavid adına Naxçıvan Şəhər İncəsənət Məktəbi bu gün musiqi mədəniyyətimiz üçün ərtoğrullar yetişdirir.